

Naast IQ bestond er al emotionele intelligentie. Nu is er ook de sociale variant, kortweg het SQ. Bruikbaar of een troost door de dommen?
Door Peter Giesen

Ach', verzuchtte een soapsterretje ooit op televisie, 'ik vind mijn IQ niet zo belangrijk, het is het EQ waar het om draait.'

Het EQ is de 'maat' voor emotionele intelligentie, een term die razend populair werd door de gelijknamige bestseller van de Amerikaanse wetenschapsjournalist Daniel Goleman uit 1995. Emotionele intelligentie sloeg aan in een samenleving waar communiceren steeds belangrijker wordt, zowel in persoonlijke relaties als op de arbeidsmarkt.

Deze week verscheen het nieuwe boek van Goleman, *Sociale Intelligentie* (Contact). Sociale en emotionele intelligentie zijn broer en zus, aldus Goleman. Emotionele intelligentie is meer gericht op zelfkennis en regulering van eigen emoties, terwijl sociale intelligentie draait om relaties met anderen.

Emotionele en sociale intelligentie hebben nog iets gemeen: ze worden gewantrouwd door de psychologische wetenschap. 'Ik vind de gedachte achter deze begrippen wel zinvol, maar tot dusverre is het niet mogelijk gebleken ze op een betrouwbare manier te meten, zoals je cognitieve intelligentie kunt meten met een IQ-test', zegt Roos Vonk, hoogleraar sociale psychologie aan de Radboud Universiteit Nijmegen.

Het begrip sociale intelligentie is al oud. Vóór de Tweede Wereldoorlog ontwikkelden Amerikaanse psychologen een test voor sociale intelligentie, naar analogie van de IQ-test. Deze toetsen raakten al snel in onbruik, omdat de uitslagen sterk correspondeerden met de resultaten van gewone IQ-tests.

Sociale intelligentie is 'algemene intelligentie, toegepast in sociale situaties', vond dan ook de Amerikaanse psycholoog Wechsler, auteur van een nog altijd veel gebruikte IQ-test, in de jaren vijftig. Die opvatting paste in de ontwikkeling van de psychologie als wetenschap. Psychologie moest een hard vak worden, gebaseerd op meetbare gegevens. Onbewijsbare ideeën over 'heel de mens' moesten worden gemeden.

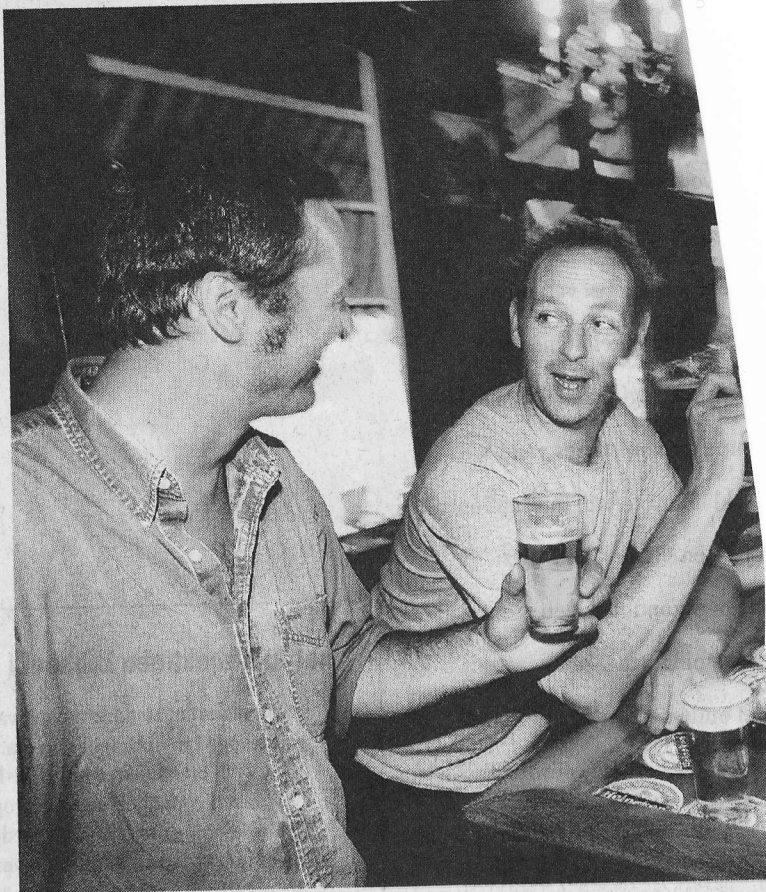

Foto Jean-Pierre Jans / de Volkskrant

Dit aan de natuurwetenschappen ontleende model riep echter ook tegenkrachten op. Veel psychologen vonden de reductie van intelligentie tot een simpel cijfer, het IQ, te kaal. In 1983 schreef de Amerikaanse psycholoog Howard Gardner het invloedrijke boek *Frames of Mind* waarin hij maar liefst zeven vormen van intelligentie onderscheidde: linguïstisch, logisch-mathematisch, muzikaal, lichamelijk, ruimtelijk, interpersoonlijk en intrapersoonlijk.

Berglandschap

Volgens Gardner was intelligentie niet te vangen in één simpel quotiënt. Intelligentie moest worden gezien als een berglandschap waarin ieder individu zijn eigen pieken en dalen heeft.

'Harde' psychologen gruwden hiervan. Volgens hen rekte Gardner het begrip intelligentie oneindig op. Het is leuk dat iemand goed kan voetballen, maar waarom moet je hem dan 'lichamelijk intelligent' noemen? Bovendien zijn die nieuwe 'intelligenties' veel moeilijker te meten dan het IQ.

Het debat over 'intelligenties' weerspiegelde daarmee een klassieke scholenstrijd in de psycholo-

gie. Daniel Goleman past binnen de 'zachte' school. In *Sociale Intelligentie* schrijft hij ook dat manipulatief gedrag niet mag worden opgevat als een teken van sociale intelligentie. Sociale intelligentie blijkt slechts uit 'oprecht liefdevolle daden', aldus Goleman.

Hij staat ook sceptisch ten opzichte van het transponeren van de zachte psychologie naar de harde sfeer van testen en meten. Het EQ was een vondst van zijn Amerikaanse uitgever, een lekker bekend begrip waarmee het boek verkocht kon worden. De auteur zelfde noemde het in 1995 'een beetje misleidend'. Het IQ meet een reeks min of meer samenhangende vaardigheden. Emoties zijn veel moeilijker onder één noemer te brengen. Hoe emotioneel intelligent is iemand die fantastisch met mensen kan omgaan, maar ook gekweld wordt door hevige, irrationele angsten? Toch zijn er sindsdien een flink aantal EQ-tests op de markt gekomen. De Nijmeegse hoogleraar Roos Vonk deed onderzoek met zo'n test, die zij volkomen onbruikbaar vond.

Voor het 'meten' van emotionele intelligentie worden, zegt zij, onbevredigende methoden gebruikt. Zo wordt mensen gevraagd hun

Ook in de test zelf kan een sterke culturele *bias* zitten, merkte Vonk. 'De test die ik gebruikte, kwam uit Amerika. Een van de vragen ging over een vrouw die eronder leed dat haar vriendinnen jaloers waren op haar succesvolle carrière. Wat moest ze doen? Het juiste antwoord volgens de test: ze moest zich meer op haar gezin richten.'

Maar ook als er consensus bestaat over het goede antwoord, blijft de vraag wat er precies gemeen wordt. 'Als je zo'n test goed maakt, heb je enige kennis van sociale situaties en effectieve strategieën om je emoties te reguleren. Dat wil helemaal niet zeggen dat je die kennis ook op je eigen emoties kunt toepassen', zegt Vonk.

Ook Daniel Goleman twijfelt aan het nut van zulke tests. Sociale intelligentie bestaat echter uit twee componenten, aldus Goleman: de spontane interactie met anderen, die sterk gestuurd wordt door onbewuste prikkels van het brein en de cognitieve reflectie op sociale relaties. Wie een respondent vraagt schriftelijk een sociale situatie te beoordelen, doet een eenzijdig beroep op zijn cognitieve vermogens, meent Goleman.

'Daarom werken we ook steeds meer met video en met webcams. Kandidaten krijgen een sociale situatie te zien, en moeten daar meteen op reageren. Daardoor hebben ze minder tijd om na te denken over het meest wenselijke antwoord', zegt Van der Maesen.

Uit studie van Flip Lievens van de universiteit in Gent blijkt ook dat video-tests het professionele succes van de kandidaat beter voorspelden dan een schriftelijke toets. Ook was de correlatie met het IQ lager. Met andere woorden: de test slaagde er beter in sociale intelligentie als een aparte vorm van intelligentie te meten. 'Niets gaat boven de kracht van een IQ-test, maar de SQ-test biedt wel toegevoegde waarde', zegt Van der Maesen.

Hoogleraar Vonk is niet overtuigd. Sociale en emotionele intelligentie zijn moeilijk meetbaar als vaardigheid, gelooft zij, anders dan het IQ. Volgens de Amerikaanse psycholoog Lynn Waterhouse, hoogleraar aan de universiteit van New Jersey, is de voorspellende waarde van een EQ-test gering.

Het IQ zou rond de 45 procent van de verschillen in professioneel succes verklaren. Naar emotionele intelligentie is veel minder onderzoek gedaan, maar Waterhouse citeert een studie van de psychologen Van Rooy en Viseswaran, waaruit zou blijken dat het EQ slechts 8 procent van de variatie verklaart.

emotionele intelligentie te beoordelen door te reageren op stellingen als: 'Ik kan goed met mensen omgaan'. Vonk: 'Daarmee krijg je alle problemen van zelfrapportage. Mensen overschatten zichzelf. Je meet eerder zelfvertrouwen dan emotionele intelligentie.'

Confrontatie

Bij andere vragen moeten respondenten sociale situaties beoordelen. De kwestie is dat sociale problemen vaak geen eenduidige oplossing hebben. Over het goede antwoord op een vraag uit een IQ-test - maak het rijtje af: 2, 4, 6, ... - kan geen discussie bestaan. Maar hoe los je een ruzie op het werk op? Talloze factoren zijn van belang: bedrijfscultuur, voorgeschiedenis, de persoonlijkheid en positie van jezelf en je tegenstander.

'Wij vragen experts, succesvolle mensen uit de praktijk, om het goede antwoord vast te stellen', zegt Paul van der Maesen de Sombreff, directeur van Van der Maesen Koch, een bureau dat SQ-tests voor sociale intelligentie aanbiedt. 'Natuurlijk kun je de volle rijkdom van de praktijk niet nabootsen. Maar dat probleem heb je met elke vorm van *assessment*.'

Sociale problemen hebben vaak geen eenduidige oplossing